

DOMAĆA ZADAĆA U ODGOJNO- OBRAZOVNOM RADU

Sabina MRKONJIĆ

Redovno prateći tokove nastavnog procesa, uočila sam da se na gotovo svakom nastavnom času učenicima zadaje domaća zadaća. Njenoj svrsi, uticaju na razvoj učenika i ulozi nastavnika pri odabiru i zadavanju domaće zadaće, ne pridaje se dovoljno pažnje.

Nastavnici trebaju promijeniti svoj pristup zadavanju domaće zadaće te da obratiti više pažnje i vremena njenom osmišljavanju, planiranju i vrednovanju.

U odgojno-obrazovnom radu domaća zadaća je prisutna kao sastavni dio nastavnog procesa, svakodnevno i u gotovo svim nastavnim predmetima. Smatra se da je domaća zadaća poseban oblik realizacije sadržaja nastavnih planova i programa, bitan je element nastavnog procesa, a u nastavnoj praksi prepoznajemo različite oblike i postupke izrade. Kad govorimo o domaćoj zadaći, tada o njoj možemo govoriti u smislu samostalne učeničke aktivnosti.

Smisao i svrha domaće zadaće

Dugo, pa i danas, u vrijeme provođenja reforme obrazovnog sistema, raspravlja se i govori o opravdanosti domaće zadaće.

Obično se govori o tome kako domaća zadaća nepotrebno opterećuje učenike, kako se svodi na memoriranje sadržaja i vježbanje zadatih zadataka, kako se njome umanjuje slobodno vrijeme učenika, da svi učenici nemaju uslove za rad, da kod nekih učenika može razviti averziju prema školi i sl. Pojedine zemlje poduzele su i određene aktivnosti, pa je, tako, u Belgiji domaća zadaća zabranjena u nižim razredima, u Italiji su pokušali uvesti vremensko trajanje domaće zadaće, a neke zemlje uvele su cjelodnevni boravak u školi, koji učenici iskoriste za izradu domaće zadaće. Bez obzira na sve kritike, domaća zadaća se u našim školama i na našim nastavnim satima zadržala, a kod nekih nastavnika ona je obavezni dio nastavnog sata.

Smatramo da je svoj opstanak i postojanost u nastavnom procesu zadržala zbog smisla i svrhe koju postiže.

Smisao i svrha domaće zadaće ogleda se u sljedećem:

- ♦ Osamostaljivanje učenika za samostalan rad i učenje te razvijanje radnih navika;
- ♦ Osposobljavanje za samoobrazovanje i povezivanje sadržaja sa nastavnim sadržajem obrađenim na nastavnom satu;

- ♦ Potvrđivanje i izgradnja pozitivnih osobina ličnosti i samopouzdanja;
- ♦ Pospješivanje trajnosti i kvaliteta usvojenog znanja;
- ♦ Razvijanje i učvršćivanje kvalitetnijih porodičnih odnosa, što je veoma važno danas, kad roditelji, zbog poslovnih i drugih egzistencijalnih obaveza, izdvajaju veoma malo ili čak nimalo vremena za druženje i razgovor sa svojom djecom. U tom slučaju, domaća zadaća je dobar razlog da roditelj komunicira sa djetetom, razmijeni mišljenja, pruži odgovarajuću pomoć ili, jednostavno, da jedan mali dio dana provede u društvu sa svojim djetetom.

Vrste domaće zadaće

U pedagoškoj literaturi spominju se različite vrste domaće zadaće, a u ovom radu ćemo govoriti o onim vrstama koje su najčešće u našoj pedagoškoj praksi.

- ♦ Domaća zadaća **usmjerena na obradu novog sadržaja** iz udžbenika, knjiga, časopisa, s interneta, TV i drugih medija. Nastavnik treba objasniti učenicima kako da urade zadatke, a na sljedećem satu obavezna je provjera naučenog gradiva i ispravljanje propusta.

- ♦ **Zadaci za uvježbavanje.** Samostalno vježbanje znanja stečenog na satu omogućava da se uspješnije nauče odgovarajuće radnje, tehnike, izražavanja, postupci rada, pri čemu je veoma bitno da nastavnik uputi učenika kako i šta tačno treba uraditi.

- ♦ **Pripremni radovi.** Ova vrsta domaće zadaće služi kao priprema za obradu novog gradiva, a svodi se na prikupljanje informacija neophodnih za uspješnu realizaciju odgojno-obrazovnog rada. Uloga nastavnika je da uputi učenike na materijal i literaturu koju može koristiti.

- ♦ Domaća zadaća u funkciji **ponavljanja i utvrđivanja gradiva** u praksi je i najčešća vrsta domaće zadaće, a svrha joj je da učenicima omogući trajniju upotrebu znanja.

- ♦ **Zadaci za memoriranje** su najjednostavniji zadaci, zasnovani su na reproduciranju onoga što se učilo na satu.

- ♦ **Čitanje lektire** je domaća zadaća propisana nastavnim planom i programom i kao takva je obavezna učenicima. Uloga nastavnika je dobra motivacija učenika za čitanje lektire.

- ♦ Pored navedenih, poznate su i sljedeće vrste: **čitanje umjetničke literature, izrada stvaralačkih radova, rješavanje problema.**

Uloga nastavnika u zadavanju domaće zadaće

Uloga nastavnika u zadavanju domaće zadaće izuzetno je bitna. Pri zadavanju domaće zadaće nastavnik treba imati smisla za **odmjerenu i primjerenu** zadataka uzrastu i sposobostima učenika.

Idealno bi bilo da nastavnici izrađuju **individualizirane domaće zadatke**. Ukoliko nastavnici nemaju dovoljno vremena za individualizaciju nastave, tada bi trebali zadavati onoliko zadaće koliko ona kod učenika može razviti mentalne sposobnosti i pozitivne osobine ličnosti, a poželjno je da zadaci budu pripremljeni na posebnim listićima i papirima ili u svesci za domaću zadaću.

Nastavnik treba posjedovati i određeni **nivo taktičnosti**, jer bi domaća zadaća trebala biti mnogo više od rješavanja zadataka iz udžbenika. Domaća zadaća kojoj je cilj razvijanje kreativnih potencijala trebala bi se sastojati od promatranja, mjerenja, pokusa, pravljenja bilješki, obilazaka kulturnih i društvenih događaja, što bi, svakako, postiglo funkciju korisnog provođenja slobodnog vremena.

Često je neplanirano i nepripremljeno zadavanje domaće zadaće, a prepoznaje se po tome što nastavnik na kraju sata, kad ostane malo vremena, učeniku izdiktira zadatke iz udžbenika koje treba riješiti, a nastavnici nemaju dovoljno vremena ukazati na ispravan način rješavanja i dati jasne upute šta i kako treba uraditi.

Da bi se izbjegao formalizam i preopterećenost učenika, nastavnik treba **unaprijed pripremiti zadaću**, procijeniti njenu težinu i odrediti obim koji neće predstavljati opterećenje učenicima.

Nastavnici bi trebali postići međusobnu saradnju na nivou odjelenskog vijeća i dogovoriti se kad i iz kojih predmeta će biti zadata domaća zadaća, da se izbjegnu situacije

da učenik za jedan dan dobije zadaću iz više nastavnih predmeta.

Nastavnik treba procijeniti koji dio nastavnog sata je najpogodniji za zadavanje domaće zadaće, kad je nivo pažnje i koncentracije takav da učenici mogu shvatiti upute te kad nisu umorni. Praksa nastavnika je da zadaću zadaju na kraju sata, što nije najpogodnije vrijeme, jer je moguća prisutnost umora i konfuzije kod učenika zbog gradiva obrađenog na satu, a posebno kad ga nije upotpunosti usvojio.

Uloga nastavnika je presudna za postizanje funkcije domaće zadaće. «Zato je organiziraniji i odgovorniji rad nastavnika vezan za domaće zadatke učenika jedini put prevazilaženja preopterećenosti formalizma, niske produktivnosti učenika i drugih pratećih slabosti.»¹

Da bi domaća zadaća postigla didaktičko-metodičku vrijednost **neophodna je kontrola, vrednovanje, ispravljanje grešaka, evaluacija urađenog i povratna informacija** poslata učenicima o ishodu evaluacije. Ukoliko se ne vrednuje i ne kontrolira, domaća zadaća gubi na značaju, učenik se navikava na neodgovornost i izbjegavanje obaveza, nastavnik gubi na autoritetu i kvalitetu ličnosti, a može se javiti i odbojnost učenika prema nastavnom predmetu koji predaje taj nastavnik.

Prema opsegu i broju domaćih radova, diferencirana su četiri tipa nastavnika:

1. Nastavnici koji svakodnevno zadaju veliki broj zadataka. Ovi nastavnici isključivo se oslanjaju na zadatke iz udžbenika i teško zapažaju vrijednosti savremenih sredstava i drugih izvora iz koji učenici mogu mnogo naučiti;

2. Nastavnici koji na nastavnom satu organiziraju samostalan rad. To su nastavnici koji, primjenom savremenih oblika, metoda i sredstava rada, organiziraju nastavni proces tako da učenici gradivo nauče i domaće zadatke urade u školi. Ovi nastavnici postupaju ispravno, jer postoji tendencija da se učenici rasterete i da sve obaveze završe u školi.

3. Nastavnici koji su protiv bilo kakvih zadataka. Smatra se da su postupci koji ne obavezuju učenike na dodatne obaveze, koje su u funkciji razvoja ličnosti i sticanja znanja, više štete nego koriste učenicima.

4. Nastavnici koji povremeno zadaju domaću zadaću.

Uloga roditelja u izradi domaće zadaće

Polaskom djeteta u školu, uloga roditelja postaje kompleksnija i odgovornija nego što je bila do tada. Roditelji trebaju pratiti razvoj svog djeteta, tok njegovog obrazovanja, izvršavanje školskih obaveza i pružati mu pomoć. Višestruka je pomoć roditelja u izradi domaće zadaće, a može biti:

- roditelj može djetetu pokazati na adekvatnom primjeru kako da riješi određeni zadatak i da mu pokaže pravilan način rješavanja;

- objasniti kako da dijete riješi neki od zadataka i da sudjeluje u traženju rješenja;

- bodriti i hrabriti dijete tokom izrade domaće zadaće;

- pohvala je nazaobilazno stimulativno sredstvo odgoja;

- kako se učenici sve više upućuju na posmatranja i istraživanja, praćenje događaja u društvu, time se mijenja i uloga roditelja. Roditelj treba djetetu omogućiti praćenje događaja u društvu, organizirati posjete kinima, pozorištima i drugim manifestacijama, osigurati literaturu, enciklopedije, pristup internetu i dr. Od roditelja se očekuje da, poslije obavljanja ovih vrsta zadataka, razgovaraju sa djetetom o sadržajima koje je dijete pratilo, razmijene mišljenja, daju svoju kritiku i dr.;

- roditelj ima više obaveza i dužnosti vezanih za aktivno uključivanje u tokove djeteta, da provodi više slobodnog vremena sa djetetom u zajedničkim aktivnostima i druženjima, što predstavlja kariku koja ojačava porodične odnose i razvija povjerenje između njenih članova te daje priliku svakom članu porodice da kaže svoje mišljenje.

¹ Nikola Filipović: *Didaktika, Svjetlost*, Sarajevo, 1980., str. 164.

Zaključak

Bez obzira koliko je negirali ili smatrali nepotrebnom, domaća zadaća je prisutna u nastavnom procesu, a zastupljeni su razni oblici i vrste. Potvrđeno je da doprinosi razvoju učenika ukoliko su zadaci odmjereni i primjereni uzrastu i mogućnostima učenika. Nastavnici se trebaju međusobno dogovarati o obimu i težini zadataka, redovno vrednovati i vršiti evaluaciju urađenih domaćih zadataka, učenicima poslati povratnu informaciju o kvalitetu urađenog i dati dodatna pojašnjenja ukoliko neki zadatak nije urađen na ispravan način.

Nastavnici trebaju mijenjati svoj pristup domaćoj zadaći te, umjesto zadavanja zadataka za vježbanje, učenike upućivati da im zadaća bude da istražuju, pronalaze informacije, prate kulturna događanja u društvu, prate i kritički razmišljaju o sadržajima koje nude TV, radio, internet, a sve sa ciljem da kod učenika podstaknu radoznalost, kreativnost, maštu i druge sposobnosti i razvoj pozitivnih osobina ličnosti.

Reforma obrazovanja pretpostavlja i drukčiji pristup domaćoj zadaći, koju treba osmisliti na način da učenikovo slobodno vrijeme ispuni korisnim i edukativnim sadržajima, da ih stavi u položaj istraživača i pronalazača informacija neophodnih za realizaciju nastavnih sadržaja te da im domaća zadaća predstavlja zadovoljstvo i radost, a ne opterećenje.

Literatura:

1. Nikola Filipović: *Didaktika, Svjetlost*, Sarajevo, 1980.
2. Grupa autora: *Pedagoška enciklopedija*, Sarajevo, Zagreb, Beograd, 1989.
3. Marko Stevanović: *Odgoj u obitelji i školi*, Pula, 1997.
4. Mladen Vilotijević: *Didaktika 3, BH Most*, Sarajevo, 2001.